

Самостални истраживач, Врбас

УДК 94(73)(049.32)
930.85(73)"19"(049.32)
316.48(73)"19"(049.32)

КУЛТУРНИ ГРАЂАНСКИ РАТ У АМЕРИЦИ

ANDREW HARTMAN, *A WAR FOR THE SOUL OF AMERICA: A HISTORY OF THE CULTURE WARS*, THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS, CHICAGO AND LONDON 2015

Грађански рат у Америци, који се водио између 1861. и 1865. године, представља преломни историјски догађај чији је исход обликовао даљи развој једне нације и државе. Историографија је до сада пружила обиље студија на тему рата између Севера и Југа, док су производи популарне културе додатно допринели да он постане један од најзнаменитијих тренутака америчке историје. Међутим, чињеница да се у Сједињеним Америчким Државама последњих деценија XX века водила друга врста грађанског рата – културног грађанског рата – тек је релативно скоро прихваћена као реалност и као легитимна проблематика историјских и социолошких истраживања. Управо је овај културни грађански рат тема друге по реду књиге Ендруа Хартмана (Andrew Hartman), ванредног професора историје на Универзитету државе Илиноис, под насловом *Рат за душу Америке: историја културних ратова*.

Као идеја за наслов Хартманове књиге послужио је говор Патрика Бјукенана (Patrick Buchanan) одржаног на Републиканској националној конвенцији у Хјустону 1992. године, када је овај конзервативни политичар скренуо пажњу јавности да је у току рат који по свом значају нимало не заостаје за Хладним ратом и који се води ни за шта друго до за сâму душу Америке. Бјукенан је на тај начин крстио културне ратове, односно сукобе који су се од 1960-их водили на подручју културе, а у чијем се средишту налази проблем идентитета америчке нације. На који начин Американци

треба да мисле о себи, шта чини исправну идеју Америке и како тумачити своју историјску улогу била су главна питања око којих су се ломила копља у културним ратовима, чију историју Хартман студиозно расветљава у својој одлично написаној и изузетно интересантној књизи.

Сваку повест културних ратова у Америци треба започети од периода који је уследио непосредно по завршетку Другог светског рата и који је приближно трајао до убиства Џона Ф. Кенедија (John F. Kennedy). Током готово две деценије, велики број Американаца делио је одређен скуп вредности који је служио као јасно дефинисана граница која раздваја нормално од девијантног, морално од неморалног, друштвено прихватљиво од друштвено патолошког. Овај скуп вредности Хартман назива још и *нормативном Америком*, при чему не би била грешка користити као синоним *Америка беле средње класе*. Нормативни Американци су као своје највише вредности славили марљиви рад, личну одговорност, појединачно постигнуће, узлазну друштвену покретљивост, док су црква, религија, отаџбина и традиција биле предмет најдубљег поштовања. Овакав поглед на свет подразумевао је и строгу поделу родних улога, са мушкарцем у улози хранитеља и оца породице и женом у улози супруге, мајке и домаћице. Поред глорификације нуклеарне породице, хетеросексуалност се сматрала јединим нормалним обликом сексуалног понашања, док је хомосексуалност била стигматизована и третирана као поремећај. Међутим, шездесетих година прошлог века дошло је до бујања друштвених покрета који су попут сеизмичких потреса уздрмали начин на који Американци доживљавају своју нацију. Разнолики друштвени покрети као што су контракултурни, студентски, феминистички, мировни, покрет за грађанска права црнаца и други, обједињени генеричким термином *Нова левица*, почели су да оспоравају до тада општеприхваћене вредности милиона Американаца и тиме задали тежак ударац нормативном американизму. Стога је Нова левица била та која је, како пише Хартман, „испалила прве хице у културним ратовима” (37).

Ови покрети за еманципацију или идентитетски засновани покрети, како их Хартман назива, представљали су борбени поклич свих групација које су биле искључене из традиционалне идеје Америке или које њома нису биле задовољне, што ће рећи жена, Афроамериканаца, Чиканоса, домородног становништва, хомосексуалаца, лезбејки и других. Срж ових покрета сачињавала је америчка омладина, тачније генерација *бејби бумера*, која је одрасла у послератним годинама и уживала у плодовима тадашњег економског

просперитета, од којих посебно треба истаћи доступност универзитетског образовања широким масама људи. Због тога се може рећи да је Нова левица дала глас маргинализованима и обесправљенима, који су бучно протествовали против дискриминације жена, расизма, супремације белог мушкарца, рата у Вијетнаму, хомофобије и осталих видова друштвене неправде. На фасади нормативне Америке, која се до тада чинила непробојном, полако су се јављале пукотине које су се неизбежно шириле да би се временом појавио непремостиви јаз између две Америке, једне прогресивне и друге традиционалне. Друштвени покрети из шездесетих су отворили питања попут родне равноправности, абортуса, мултикултурализма, секуларизације школског курикулума, цензуре, порнографије, уметности, афирмативне акције, интерпретације националне историје, западног канона и многа друга, која су поларизовала америчко друштво и која се нису могла решити проналажењем својеврсне златне средине. Сваки од наведених проблема био је повод за битке које су вођене у културним ратовима и које Хартман детаљно описује у својој књизи .

У рату за душу Америке, као и у сваком другом рату, борба се водила између два непомирљиво супротстављена тabora. Као реакција на друштвене покрете из шездесетих и њихове незанемарљиве успехе профилисала се конзервативна десница, која је ламентирала над оним што је за њу представљало богохулан чин одбацивања традиционалних вредности и прижељкивала повратак Америке педесетих. Ударну песницу конзервативног тabora у културном грађанском рату чинила је такозвана *хришћанска десница*, која је са великом зебњом дочекала корените промене до којих су довели протести Нове левице, посебно када је реч о ширењу секуларног хуманизма, еманципацији жена и рушењу табуа везаног за хомосексуалност. У њиховим очима, ове промене су представљале озбиљну претњу стожерним стубовима нормативне Америке – религији и породици. Ипак, најагресивнија критика Нове левице била је оличена у *неоконзервативцима*, односно групи лево оријентисаних интелектуалаца који су се током шездесетих померили значајно удесно на политичком спектру. Неоконзервативци су устали против „нечистих сила модерности” и ставили се у одбрану традиционалне, и за њих једине исправне, идеје Америке. Промовисање слободне љубави, јавно спаљивање грудњака од стране феминистичких активисткиња, заузимање зграда универзитета од стране бунтовних студената, објављивање Филип Ротовог (Philip Roth) романа *Портнојева бољка*, конзумирање психоактивних супстанци, музички фестивали попут оног у Вудстоку били су само неки од догађаја који су

деловали поражавајуће по неоконзервативце, који су у њима видели симптоме декаденције западне цивилизације. Отуда не чуди често реферирање на класично дело Едварда Гибона (Edward Gibbon) *Опадање и пропаст Римског царства*, у којем се међу узроцима пропасти Рима наводе необуздани хедонизам, разврат и сексуалне извитоперености. Хартман на једном месту цитира Гертруду Химелфарб (Gertrude Himmelfarb), једну од водећих представница неоконзервативизма, која је поводом трансгресија идентитетски заснованих покрета записала: „Звери модерности су мутирале у звери постмодернизма – релативизам у ниҳилизам, аморалност у иморалност, ирационалност у лудило, сексуална девијантност у полиморфну перверзност” (250).

Таква реакција конзервативне деснице можда представља најбољи показатељ далекосежних промена које су захватиле социјални, културни и политички пејзаж. Уистину, покрети за еманципацију успели су да зацементирају резултате своје борбе. Феминистички покрет је значајно допринео умањивању неравноправности између мушкараца и жена. Покрет за права хомосексуалаца је извојевао крупне победе у свом крсташком рату против дискриминације, међу којима се посебно издваја одлука Америчке психолошке асоцијације 1973. године да хомосексуалност скине са листе поремећаја. Увођење женских, етничких и црначких студија на факултетима широм Америке такође представља непосредну последицу студентских протеста и, самим тим, институционализовано наслеђе идентитетски заснованих покрета. Током периода који је уследио након бурних шездесетих наступила је секуларизација школског курикулума, што је значило да су наставници на часовима могли да предају теорију еволуције или да децу уче разумевању и поштовању културних разлика. Отуда не чуди због чега је у рату за душу Америке школа била једно од главних попришта борбе, јер како се курикулум мењао да би задовољио захтеве мултикултурног друштва, то је за религију било све мање места у њему. Хришћански фундаменталисти нису благонаклоно посматрали такав развој догађаја и, као одговор на њих, масовно су напустили државне школе и оснивали властите. Исто тако, на америчким факултетима хуманистичких наука велики утицај задобиле су идеје Мишела Фукоа (Michel Foucault), Жака Дериде (Jacques Derrida), Пола де Мана (Paul de Man), Жака Лакана (Jacques Lacan) и других постструктуралистичких мислилаца. Релативистичка филозофија ових аутора играла је значајну улогу у културним ратовима из разлога што је академској левици послужила као пушчана муниција којом је засула вредности које су конзервативци сматрали ванвременским и непроменљивим. Овакве и

сличне утакмице на тржишту идеја сведоче да је и високо образовање у Америци било захваћено вихором културног грађанског рата, што потврђује и контроверза око такозваног *западног канона* крајем осамдесетих, који су либерални културни ратници, инспирисани Фукоовим промишљањем знања и моћи, осудили као расистички и сексистички.

Међутим, уколико би било неопходно издвојити једну битку која најбоље сажима природу читавог рата за душу Америке, онда би то, по нашем мишљењу, била острашћена расправа око изложбе *Енола Геј* у Националном музеју авијације и астронаутике 1995. године. Опречни начини на који Американци перципирају историјску улогу своје нације, као беволентног хегемона или незајажљивог агресора, често су избијали на површину током културних ратова, али је током расправе о изложби *Енола Геј* овај спор достигао тачку црвеног усијања. Поменути изложба је била посвећена педесетој годишњици бацања атомских бомби на Хирошиму и Нагасаки, с тим да су организатори првобитно планирали да овај догађај буде одржан у светлу критичког преиспитивања одлуке америчке владе да употреби атомско оружје и на тај начин оконча Други светски рат. Такав приступ је изазвао гласно негодовање ратних ветерана и конзервативних политичара због тога што је за њих он представљао обезвређивање херојске улоге Сједињених Држава у праведном рату против јапанског милитаризма. Иако су историчари требали да имају последњу реч у националној дебати о узроцима и импликацијама Хирошима и Нагасакија, победу је однела конзервативна струја мишљења удружена са снажним антиинтелектуализмом, док су ставови стручњака за Други светски рат проглашени ирелевантним. Првобитна намера организатора изложбе била је повучена услед онога што је названо „патриотском коректношћу” (282). Будући историчар по образовању, Хартман није пропустио да укаже како је контроверзна изложба била једна од епизода културних ратова у којој су припадници његовог еснафа били најнепосредније умешани.

У закључку своје књиге Хартман износи мишљење да културни ратови који су обележили последње деценије XX века припадају историји, док се одјеци огорчених борби могу препознати и у XXI веку, иако они сада имају призвук фарсе. Коначни победник културног грађанског рата у Америци јесте либерални табор, чија се борба у крајњој инстанци водила за остваривање истинске једнакости, односно, према речима Линдона Џонсона (Lyndon Johnson), не само за „једнакост као право и теорију”, већ и за „једнакост као чињеницу и резултат” (104). Исто тако, Хартман сматра да

културне ратове треба посматрати као неизбежну последицу прилагођавања на друштвене промене започете шездесетих година прошлог века, јер како је нормативна Америка почела да пуца по свим шавовима, нормативни Американци су кренули у борбу за њено очување. Ипак, како овај аутор примећује, „до двадесет првог века, сећања на овај изгубљени свет су избледела” (285). Хартмановој оцени културних ратова као још увек присутног анахронизма треба упутити умерену критику, будући да су председнички избори у Америци 2016. године показали да су многа питања око којих су вођени културни ратови још увек актуелна. С једне стране, Хилари Клинтон (Hillary Clinton) се представљала као (аутентични?) носилац идеала покрета за еманципацију из шездесетих, док је Доналд Трамп (Donald Trump), с друге, својом ксенофобијом, расизмом и мизогинијом нагињао крајњој десници. Најпосле, Хартману треба одати признање због настојања да на објективан начин испише историју културних ратова, иако се при пажљивом читању може запазити да су ауторове симпатије на страни левице. Све наведено чини разумљивим велики успех *Рата за душу Америке*, који је додатно потврђен овогодишњим објављивањем другог издања. Због тога се надамо да ће и домаћи издавачи уочити значај и актуелност Хартманове књиге, а самим тим и потребу за преводом на српски језик.